

Práce a zdraví: závodní preventivní péče

 30.04.2008

Work and Health: Preventive Medical Care

Eva Hanáková¹

¹Výzkumný ústav bezpečnosti práce, v.v.i., ehanakova@volny.cz

ochrana zdraví při práci

závodní preventivní péče

zdravotní způsobilost zaměstnanců

Abstrakt

Zdravotní stav zaměstnanců je výsledkem nezávislého působení vlivů pracovních a mimopracovních. Tato skutečnost vyžaduje multidisciplinární přístup a integrační hodnocení profesionální expozice i faktorů životního stylu a dalších vlivů. Současná zdravotní péče, vedoucí ke zhodnocování zdravotního stavu zaměstnanců, zejména u malých a středních podniků, ale i v nevýrobní sféře jako jsou služby, administrativa a podobně, se prosazuje poměrně pomalu. Klíčovou roli hraje úroveň znalostí problematiky v celé své šíři u jednotlivých partnerů pracovního vztahu, ale podobně také u poskytovatelů závodní preventivní péče.

Klíčová slova: závodní preventivní péče, ochrana zdraví při práci, zdravotní způsobilost zaměstnanců

Abstract

Health condition of the workforce is a consequence of independent impacts of on-the-job and out-of-service conditions. This fact requires a multidisciplinary approach and an integrative assessment of professional exposition, life style factors and other effects. In the small and medium-sized enterprises in particular the current medical care leads to workforce's health impairment. The medical care is being enforced at a low pace in the non-productive sphere (services, administration and the like). A key role is played by coverage knowledge of each partner for labour relations and to the similar extent of providers of health care in an enterprise.

Keywords: preventive medical care, occupational health protection, health capability for work

Závodní preventivní péče

V ustanovení § 103 zákoníku práce je zákonná povinnost zaměstnavatele zajistit zaměstnancům lékaře závodní preventivní péče. Toto ustanovení ještě umocňuje § 18a zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.

Ustanovení § 35 zákona č. 20/1966 Sb., ve znění pozdějších předpisů hovoří, že zařízení závodní preventivní péče provádějí odbornou poradní činnost v otázkách ochrany a podpory zdraví a sociální pohody zaměstnanců, pravidelně kontrolují pracoviště podniků, zjišťují vlivy práce a pracovních podmínek na člověka při práci, vykonávají preventivní lékařské prohlídky zaměstnanců, zajišťují poskytnutí první pomoci zaměstnancům, spolupracují s příslušným orgánem ochrany veřejného zdraví a podílejí se na výcviku a výchově v oblasti ochrany a podpory zdraví.

Ustanovení § 40 výše citovaného zákona upravuje povinnost organizací zajistit pro své zaměstnance závodní preventivní péči. Bližší podmínky poskytování závodní preventivní péče stanoví ministerstvo zdravotnictví vyhláškou (Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 145/1988 Sb. , o Úmluvě o závodních zdravotních službách č. 161).

Závodní preventivní péče poskytuje odbornou poradenskou činnost zaměstnavatelům i pracovníkům v otázkách ochrany a podpory zdraví a sociální pohody zaměstnanců, zjišťuje vlivy práce a pracovních podmínek na člověka při práci, které mají nebo mohou mít vliv na jeho zdraví a pracovní pohodu.

Náplní závodní preventivní péče je:

- dohled nad zdravím zaměstnanců odpovídající míře zdravotních a bezpečnostních rizik, která se vyskytují v souvislosti s vykonávanou prací, lékařské preventivní prohlídky pracovníků, organizování a poskytování první pomoci zaměstnancům
- dohled nad pracovními podmínkami zaměstnanců se vztahem k jejich zdraví, sledování pracovišť a prací, identifikace nebezpečí a faktorů, které rozhodují ze zdravotního hlediska o kvalitě pracovních podmínek, hodnocení zdravotních rizik zátěží pracovníků faktory pracovního prostředí
- motivace, výcvik a výchova v ochraně a podpoře zdraví.

Základní závodní preventivní péče je poskytována zaměstnancům zdravotnickými pracovníky v rozsahu , který je přiměřený potřebám zaměstnavatele. Zaměstnavatel může zajišťovat závodní preventivní péči:

- **smluvně** se státním nebo nestátním zdravotnickým zařízením
- **vlastními zaměstnanci** v případech, kdy v předmětu činnosti zaměstnavatele je poskytování zdravotní péče.

Podle § 9 zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu ve znění pozdějších předpisů, je závodní preventivní péče v organizacích vyjmuta ze svobodné volby lékaře.

Lékař poskytující pracovně lékařskou péči vykonává úkoly v rozsahu vymezeném zpravidla smlouvou se zaměstnavatelem. Vykonává posudkovou činnost - posuzování zdravotní způsobilosti k práci (ust. § 21 zákona č.20/1966 Sb. ve znění pozdějších předpisů), dočasnou neschopnost k práci („pracovní neschopnost“) však může posuzovat výhradně při ošetření občana v rámci první pomoci, pokud má oprávnění k léčebné péči. Za lékaře, ani za zařízení závodní preventivní péče nelze však považovat ošetřujícího lékaře zaměstnance, k němuž zaměstnavatel zaměstnance vyslal za účelem provedení předepsané preventivní prohlídky, nemá-li s takovým lékařem zaměstnavatel uzavřenou smlouvu o závodní preventivní péči, protože objednání jednoho výkonu a jeho přijetí lékařem nelze za takovou smlouvu považovat.

Základním předpokladem pro spolupráci lékaře závodní preventivní péče, managementu a zástupců zaměstnanců je řádná a pečlivě propracovaná smlouva o výkonu závodní preventivní péče. Dalším neopomenutelným krokem pro spolupráci je podmínka volného vstupu odborných pracovníků závodní preventivní péče na všechna pracoviště zaměstnavatele. V tomto případě je také nutná pravidelnost dohledu na jednotlivých pracovištích ze strany poskytovatele závodní preventivní péče, aby nedocházelo pouze k deklarativnímu výkonu, ale faktické znalosti pracovních podmínek na jednotlivých pracovních místech.

Posuzování zdravotní způsobilosti zaměstnance

Posuzování zdravotní způsobilosti k práci se provádí ve smyslu Směrnice Ministerstva zdravotnictví č.49/1967 Věst. MZd, o posuzování zdravotní způsobilosti k práci, ve znění směrnic Ministerstva zdravotnictví č.17/1970 Věst.MZ ČSR, o změnách v posuzování zdravotní způsobilosti k práci (registrované v částce 2/1968 Sb. a částce 20/1970 Sb.) při prohlídkách vstupních, pravidelných, mimořádných, výstupních a následných. Všichni zaměstnanci vykonávající rizikové práce se musí podrobit preventivním lékařským prohlídkám - vstupním (před nástupem na rizikové práce), periodickým (ve lhůtách a v rozsahu stanoveném orgánem ochrany veřejného zdraví).

Zdravotní způsobilost k práci posuzuje a lékařský posudek o zdravotní způsobilosti k práci vydává posuzující lékař na základě znalosti pracovních podmínek a znalosti zdravotního rizika práce.

Preventivními lékařskými prohlídkami jsou:

- vstupní prohlídka,
- periodická prohlídka,
- mimořádná prohlídka,
- výstupní prohlídka,
- následná prohlídka.
- Vstupní prohlídka se provádí:
 - u občana ucházejícího se o zaměstnání vždy před uzavřením pracovně právního vztahu
 - u občana ucházejícího se o vedlejší pracovní poměr vždy před uzavřením vedlejšího pracovního poměru, pokud se jedná o práce zařazené do kategorie druhé až čtvrté
 - u zaměstnance před jeho převedením na jinou práci, pokud se nejedná o práci s nižší zdravotní náročností, než kterou zaměstnanec dosud vykonával.

Účelem vstupní prohlídky je vyloučit ze zařazení na danou práci zaměstnance, u kterého lze očekávat, že vykonávání této práce by s vysokou pravděpodobností vedlo ke zhoršení jeho zdravotního stavu, nebo by mohlo způsobit poškození zdraví dalších osob. Při vstupní prohlídce se přihlíží také k tomu, zda občan je schopen používat osobní ochranné pracovní prostředky, pokud je to k dané práci potřebné. Poplatek za vstupní prohlídku nehradí zdravotní pojišťovny, tyto prohlídky hradí zaměstnavatel, neboť jde o prohlídky stanovené zákoníkem práce.

Periodická preventivní prohlídka se provádí:

- u všech zaměstnanců pravidelně nejméně jedenkrát za 5 let, u osob starších 50 let nejméně jedenkrát za 3 roky, pokud zvláštní předpis nebo rozhodnutí orgánu ochrany veřejného zdraví nestanoví jinak (rozhodnutí o zařazení prací do kategorií).

Periodická prohlídka se provádí za účelem včasného zachytu poškození zdravotního stavu zaměstnance vlivem práce či pracovních podmínek nebo k posouzení možných nově vzniklých kontraindikací k práci a k posouzení zdravotní způsobilosti k používání osobních ochranných pracovních prostředků. Termíny periodických prohlídek jsou stanoveny

podle předpokládaných možných změn zdravotního stavu vlivem pracovních podmínek při výkonu dané práce.

Mimořádná prohlídka se provádí:

- vždy, kdy lze důvodně předpokládat, že u zaměstnance došlo ke změně zdravotní způsobilosti k práci nebo k používání osobních ochranných pracovních prostředků. Mimořádná prohlídka se provádí:
- pokud ji nařídí podle zvláštního předpisu orgán ochrany veřejného zdraví nebo Státní úřad jaderné bezpečnosti
- v případě, že došlo nebo dochází k takové změně pracovních podmínek (zvýšení kategorie rizikovitosti práce dle vyhl.č. 432/2003 Sb., v platném znění), že lze před původně plánovaným termínem periodické prohlídky předpokládat případnou změnu zdravotního stavu zaměstnance
- pokud došlo u zaměstnance ke změně zdravotní způsobilosti k práci
- pokud došlo u zaměstnance ke změně způsobilosti používat osobní ochranné pracovní prostředky
- v případě, že při lékařské prohlídce lze na základě zhodnocení zdravotního stavu předpokládat, že do termínu následující periodické prohlídky by mohlo dojít k takovým změnám zdravotního stavu, které omezí nebo změní zdravotní způsobilost k výkonu práce,
- po ukončení každé pracovní neschopnosti delší než 8 týdnů, u zaměstnanců, kteří utrpěli těžký úraz nebo onemocnění spojené s bezvědomím, pokud se jedná o zaměstnance vykonávajícího rizikovou práci
- z podnětu ošetřujícího lékaře, pokud při ošetření zaměstnance zjistí, že došlo k takové změně zdravotního stavu zaměstnance, která odůvodňuje změnu zdravotní způsobilosti,
- na žádost zaměstnance, pokud vysloví důvodné podezření ze ztráty zdravotní způsobilosti nebo nabude přesvědčení, že jeho zdravotní obtíže vznikly nebo se zhoršují vlivem působení faktorů pracovních podmínek,
- z podnětu zaměstnavatele, pokud zaměstnanec vykazuje při výkonu práce nebo svým chováním takové nedostatky, že lze důvodně předpokládat, že došlo ke změně zdravotní způsobilosti k práci
- před nástupem k výkonu rizikové práce a po přerušení výkonu práce trvajícím déle než šest měsíců.

Výstupní prohlídka se provádí:

- před ukončení práce u daného zaměstnavatele,
- před ukončením práce z důvodu převedení na jinou práci, pokud tato práce má nižší zdravotní náročnost, než práce dosud vykonávaná.

Následná prohlídka se provádí:

- za účelem včasného zjištění změn zdravotního stavu vzniklých v souvislosti s prací za takových pracovních podmínek, jejichž důsledky se mohou projevit i po ukončení práce, a za účelem včasného zajištění potřebné zdravotní péče.

Preventivní prohlídka musí plnit tyto základní požadavky:

- minimální zátěž pacienta
- minimální cena
- maximální výtěžnost vyšetření
- maximální výpovědní hodnota

Lékařský posudek o zdravotní způsobilosti k dané práci, určený zaměstnavateli, je vždy ve svém výroku jednoznačný a neobsahuje diagnózu. Posudkový výrok zní: posuzovaná osoba

a) je k dané práci zdravotně způsobilá, nebo

- b) není k dané práci zdravotně způsobilá, nebo
- c) je k dané práci zdravotně způsobilá s podmínkou, která je v lékařském posudku vždy výslovně uvedena.

Lékařský posudek - obligatorní formální náležitosti posudku jsou stanoveny ve vyhlášce č.385/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Procesní základy - návrh na přezkoumání lékařského posudku lze podat do 15 dnů ode dne jeho prokazatelného obdržení. Pokud nebyl podán návrh na přezkoumání, je lékařský posudek platný ode dne jeho prokazatelného předání pacientovi

Přehled stavu financování závodní preventivní péče

Závodní preventivní péče je v současnosti hrazena ze dvou zdrojů:

- ❖ ze všeobecného zdravotního pojištění
- ❖ zaměstnavatelem přímo.

Podle ust. § 13 odst.2 písmeno g) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění ve znění pozdějších předpisů zahrnuje péče hrazená z tohoto pojištění rovněž závodní preventivní péči v rozsahu a za podmínek daných tímto zákonem. Ustanovení § 35 tohoto zákona stanoví, že hrazená péče z okruhu výkonů spadajících do závodní preventivní péče zahrnuje:

- ❖ zdravotní výkony provedené v rámci první pomoci;
- ❖ periodické preventivní prohlídky zaměstnanců vykonávajících činnosti epidemiologicky závažné, zaměstnanců na rizikových pracovištích zaměstnanců, jejichž činnost může ohrozit zdraví ostatních zaměstnanců nebo jiných osob, a zaměstnanců, u nichž je vyžadována zvláštní zdravotní způsobilost, v rozsahu stanoveném zvláštním předpisem;
- ❖ mimořádné prohlídky nařízené ze zdravotních důvodů;
- ❖ dispenzární prohlídky osob s hlášenou nemocí z povolání u osob, u kterých vlivy pracovních rizik působí i po ukončení expozice riziku.

Nelze tedy vyloučit, že zdravotní pojišťovna může odmítnout úhradu nákladů na periodické preventivní prohlídky, jestliže zaměstnavatel nemá zajištěnu závodní preventivní péči a příslušné preventivní prohlídky vykonávají na objednávku zaměstnavatele jiní ošetřující lékaři zaměstnanců než lékař závodní preventivní péče. Pojišťovny však odmítají hradit náklady preventivních prohlídek i tehdy, má-li zaměstnavatel uzavřenu smlouvu s poskytovatelem závodní preventivní péče, který však není smluvním lékařem pojišťovny.

Ostatní výkony závodní preventivní péči hradí zaměstnavatel; jedná se tedy jak o lékařské prohlídky (například vstupní, výstupní), tak i o další činnosti zahrnuté do závodní preventivní péče (poradenství pro zaměstnavatele, prohlídky pracovišť apod.).

Regulační poplatky

Od 1.1.2008 vstoupila v platnost novelizace zákona č. 48/1997 Sb.o zdravotním pojištění zákonem č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů. V návaznosti na oblast závodní preventivní péče je od regulačních poplatků osvobozena pouze účast na preventivní periodické prohlídce, mimořádné prohlídce nařízené ze zdravotních důvodů a dispenzární prohlídce u osob s hlášenou nemocí z povolání, u kterých vlivy pracovních rizik působí i po ukončení expozice riziku.

Související předpisy

- ❖ Směrnice č. 49/1967 Věstníku MZ, o posuzování zdravotní způsobilosti k práci, ve znění pozdějších předpisů
- ❖ Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů,
- ❖ Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
- ❖ Zákon č. 361/2000 Sb., silniční zákon., ve znění zákona č. 411/2006 Sb.,
- ❖ Vyhláška č. 277/2004 Sb., o zdravotní způsobilosti k řízení motorových vozidel, ve znění , vyhlášky č. 253/2007 Sb.,- účinnost 1.12.2007
- ❖ Vyhláška č. 101/1995 Sb., kterou se vydává Řád pro zdravotní a odbornou způsobilost při provozování dráhy a drážní dopravy, ve znění pozdějších předpisů
- ❖ Vyhláška č. 108/1997 Sb., kterou se provádí zákon č. 49/1997 Sb., o civilním letectví a o změně a doplnění zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů
- ❖ Nařízení vlády č. 352/2003 Sb., o posuzování zdravotní způsobilosti zaměstnanců jednotek hasičských záchranných sborů podniků a členů jednotek sborů dobrovolných hasičů obcí nebo podniků
- ❖ Vyhláška č. 224/1995 Sb., o způsobilosti osob k vedení a obsluze plavidel
- ❖ Vyhláška č. 493/2002 Sb., o posuzování zdravotní způsobilosti k vydání nebo platnosti zbrojního průkazu a o obsahu lékárničky první pomoci provozovatele střelnice ve znění vyhlášky č. 254/2007 Sb., - účinnost od 1.12.2007

Použité zdroje

- ❖ *Pracovní lékařství : základy primární pracovně lékařské péče.* Brno : NCO, NZO, 2005.
- ❖ BUCHANCOVÁ, Jana...[et al.]. *Pracovní lékařstvo a toxikológia.* Martin : Osveta, 2003.
- ❖ CIKRT, M. Pracovní lékařství na konci století prochází změnami. *Příloha ZdN*, 1998, č.40, s. 3-4.
- ❖ *Analýza rizik při práci : příručka pro zaměstnavatele.* Praha : SZÚ, 2001.
- ❖ *Bezpečnost a hygiena práce*, 2007, č. 7-8, s. 47.
- ❖ *Bezpečnost a hygiena práce*, 2007, č. 6, s. 22.

Autor článku:

MUDr. Eva Hanáková